

OVER DE DEMOCRATIE

‘Een nieuwe tijd vraagt om een nieuwe politieke formule’
Alexis de Tocqueville (1805-1859)¹

Het interessante van de Tocqueville is dat hij de democratie ziet als een uiting van een cultuur van een land. Democratie is een manier van samenleven.

Afspraken werken als er een gemeenschappelijk beeld is over wie we zijn en hoe onze wereld, gemeenschap, eruit ziet. De onderstroom moet aansluiten bij de bovenstroom; de mores dragen als het ware de rechtstaat en de democratie. En hier raken we een actueel vraagstuk. Is onze democratie nog een uiting van onze manier van samenleven? Sluit de democratie, zoals we die nu kennen, nog aan bij onze emoties, verlangens en verwachtingen?

De legitimiteit van de democratie wordt bewaakt door het bestaan van democratische tegenkrachten, volgens

De Tocqueville. Het democratisch stelsel is – anders dan het feodale stelsel – niet gebaseerd op een hogere orde en is dus in zichzelf veranderlijk van karakter. Zo is het democratisch systeem in zichzelf een paradox. Deze dynamiek tussen democratie en tegenkrachten voorkomt dat er een dictatuur van de meerderheid ontstaat.

Als democratische tegenkrachten noemt hij het recht en de rechtstaat, de lokale democratische verbanden en directe zeggenschap, het ‘temporale’ dat wil zeggen de sociaaleconomische effecten van beleid, en de identiteit, het verhaal over ‘wie wij zijn’.

Dit evenwicht van democratische krachten is ver te zoeken. Inmiddels is het gewoon dat de meerderheid domineert, waardoor mensen niet erkend en

niet gezien worden. Er ontstaat een scheiding tussen degenen die meedoen en degenen die niet meedoen, met polarisatie als de kern van de crisis in onze democratische rechtsorde.

Daarnaast is de hedendaagse democratie een verlengstuk geworden van procedures die gebouwd zijn op de gedachte dat menselijk handelen controleerbaar is.

Inmiddels wordt de democratische traditie beconcurrereerd door een bestuurlijke traditie die vooral gericht is op het eigen voortbestaan en de innerlijke onvolmaaktheid van recht en politiek doet vergeten. Denk bijvoorbeeld aan de Belastingdienst en het aardbevingsdrama in Groningen. Deze voorbeelden zijn uitingen van een breed voorkomend verschijnsel. Hoe kunnen we hiermee omgaan als verantwoordelijke bestuurders, toezichthouders en professionals?

Het begint met het kunnen zien wat er gaande is. En dan de moed opbrengen om in de situatie waarin jij je bevindt, de goede dingen te doen. En hier geeft Kierkegaard hoop. Hij stelt dat juist een situatie van chaos en ontregeling van de maatschappelijke orde, de kans biedt om weer ons menszijn te ontdekken en te werken aan een nieuw, gemeenschappelijk ‘wij’.

Doe mee, en bedenk bij twijfel met Kierkegaard: ‘Het leven kan alleen maar achterwaarts worden begrepen, terwijl we het voorwaarts moeten leven.’

1. Sophie von Bijsterveld & Hans-Martien ten Napel, *Een nieuwe politieke formule*, Boom juridisch, 2021.

2. Hans Goslinga, *Tijd voor een omslag en nieuwe gezichten*, Trouw, 16 januari 2021.

Marianne Luyer is kerndocent en moderator bij Avicenna, Academie voor Leiderschap, lid van het netwerk The Midfield en adviseur bij het Nationaal Register.